

Magyar Helsinki Bizottság

Látogatás a börtönökben – plexi nélkül

2025

Szervezet bemutatása

A **Magyar Helsinki Bizottság** egy független emberi jogi civil szervezet, amely a jogállamiságért, valamint a fogvatartottak, menekültek és más sérülékeny csoportok jogaiért küzd. Kiemelten fontos számára, hogy az igazságszolgáltatás tisztességes és emberséges legyen. Jogi segítséget nyújt fogvatartottaknak, fellép a börtönök túlszűfolttsága ellen, és küzd a hatósági jogsértések megszüntetéséért. Munkatársai azért dolgoznak, hogy mindenkit megillessen a tisztességes eljárás és az emberi méltóság.

“Aki nem élte még át, az nem tudhatja, milyen az, amikor a szeretteddel csak egy kopott, szakadt, koszos, kilyuggatott plexilapon keresztül találkozhatsz, nem ölelheted meg, nem puszihatod meg, nem foghatsz vele kezét, sőt plexin át is csak egy száz éves telefonban beszélhetsz vele elég borzalmas körülmények között sokadmagaddal.”

Esettanulmány bemutatása

A Magyar Helsinki Bizottság hét éven át, egy civil szervezet által használható sokféle eszközzel – kutatásokkal, jogi eljárásokkal, nyilvános kampányokkal, nemzetközi és hazai érdekérvényesítéssel, érintetti csoportok szervezésével – dolgozott azon, hogy a fogvatartottak és családtagjaik kapcsolattartási jogai ne szenvedjen szükségtelen és embertelen korlátozásokat. Manapság a civil szervezetek tevékenységének mérésénél, népszerűségük növelésénél egyre inkább a „hatás” – azaz az impact – kerül előtérbe. A siker kritériumainak meghatározása, valamint a stratégiai tervezés és működés ma már minden szervezet alapvető mozgatórugója. Különösen a hazai, emberi jogokkal foglalkozó szervezetek esetében vált egyre nehezebbé változást elérni. Ez az írás egy sikertörténetről szól. Bemutatja, hogyan sikerült elérni hét év kitartó munka után, hogy a fogvatartottak és szeretteik újra megérintethetik egymást.

Érdekérvényesítés régen és most

Korábban általános gyakorlat volt, hogy a Magyar Helsinki Bizottság nemzetközi partnereivel közösen kutatott egy-egy témában, javaslatokat dolgozott ki, majd ezeket konferenciák keretében a döntéshozókkal és szakértőkkel megvitatva, konszenzusra jutva egy-egy jogszabály vagy a gyakorlat módosult. Nostalgiaival idézzük fel azokat az időket, amikor egy börtönlátogatás alkalmával – a három nap végén, az intézet parancsnokával folytatott beszélgetés során – azonnal megoldódtak olyan problémák, amelyek rendszerszintű változtatást nem igényeltek, mégis jelentősen könnyítették a fogvatartottak, vagy esetenként akár a büntetés-végrehajtásban dolgozók életét.

Ma azonban ez **a párbeszédre épülő, hagyományos megközelítés már nagyrészt nem működik.** Ha például olyan javaslatot fogalmaznánk meg, amely

az államnak nem kerülne pénzébe és egy jogszabály módosításával több ezer ember életét könnyítené meg, azt sem tudnánk egyszerűen egy konferencián előterjeszteni, és konszenzusra jutni egy konstruktív eszmecsere keretében. Ráadásul egyre kevesebb olyan szakember maradt, akivel a szakmai kérdéseket érdemben meg lehet vitatni.

Akkor mégis **hogyan lehet változást elérni?** Sokkal több munkával, hosszabb időn keresztül, stratégiai gondolkodással, jó csapattal, fegyelmezettséggel és kreativitással.

Miért fontos a fizikai kontaktus a “beszélőkön”?

A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága 2017-ben intézkedésben tiltotta meg, hogy a fogvatartottak és látogatóik fizikailag érintkezhessenek egymással a látogatás, vagy ahogyan a börtönszlengben ismert, a beszélő során. Korábban a látogatók megölelhették fogvatartott hozzátartozójukat, pusztít adhattak édesapjuknak, édesanyjuknak, férjüknek, gyereküknek, ha nem merült fel biztonsági kockázat. Ez ma is a Büntetés-végrehajtási Kódex fő szabálya, és csak akkor lehetne tőle eltérni, ha a börtön biztonsága indokolja. A Magyar Helsinki Bizottság kitiltása előtti utolsó börtönlátogatásán már láttuk, hogy elkezdtek felszerelni a plexifalakat, már akkor többen mondták nekünk, hogy megkérték a hozzátartozóikat, ne jöjjenek, vagy a gyerekeket ne hozzák, mert fájdalmas lenne nekik csak nézni őket a plexin túloldalán úgy, hogy nem ölelhetik meg egymást. A látogató kisgyerekek számára pedig lehetetlen megmagyarázni, miért nem lehet már apát megölelni, miért nem lehet az ölébe ülni.

A büntetés-végrehajtás a drákói szigorítást őrzésbiztonsági megfontolásokkal magyarázta. Úgy találták, hogy a tiltott tárgyak (mobiltelefonok, kábítószer stb.) elszaporodását csak ezzel lehet megakadályozni. Egyre-másra jelentek meg a plexifalak az ország börtöneiben. Mindegyikben és minden egyes család esetében így korlátozták évekig a személyes kapcsolattartást a beszélőkön.

Minden lehetséges módszer bevetésével a változásért

2017 óta dolgoztunk azon, hogy a helyzet változzon. Mit csináltunk?

Tudtuk, hogy a fogvatartottakat érintő túlzó jogkorlátozásokkal vagy jogsértésekkel kapcsolatos kampányainkhoz nehéz támogatókat találni, ugyanakkor az érintkezés

általános tiltása **súlyos jogkorlátozás**, ami nem csak a **fogvatartottak jogait érinti, hanem gyerekeikét, szüleikét, párjukét is**, akik nem követtek el semmit. Arra jutottunk, **a hozzátartozók megélt, személyes tapasztalata meggyőzőbben hathat** a nyilvánosságra, a bíróságok előtti eljárásokban és a döntéshozók számára is. Ezért **a kommunikációnkban és az indított jogi eljárásainkban a hangsúlyt a hozzátartozókra helyeztük át**, hogy ők megérinthessék, megpusztilhassák a fogvatartott szülőjüket, testvérüket, gyereküket. Tudtuk, hogy a családtagok (jog) sérelme jogi és emberi értelemben is hatványozottabban érvényes, súlyos.

Szakemberekkel és érintettekkel közösen **megalapítottuk a FECSKÉ-t**, a Fogvatartottakat és Családjukat Képviselő Csoportot, amely azóta is a (szabadult) fogvatartottak, családtagjaik, civilek és a fogvatartás területén dolgozó szakemberek együttműködésén alapul. Célunk a fogvatartottak és családtagjaik jogainak védelme, valamint az emberséges fogvatartás előmozdítása. A csoport tagjai rendszeresen találkoznak, ahol az érintettek meghallgatják egymást, megosztják a börtönben megélt tapasztalataikat, támogatják egymást, átbeszélnek, hogy más országban ez jól hogyan működik, és javaslatokat tesznek a változtatásokra. Könnyen érthető tájékoztató anyagok készítésével segítjük a fogvatartottakat és családtagjaikat abban, hogy megismerjék jogaikat.

Kutatást végeztünk, amely feltárta, a hozzátartozók számára mik a legnagyobb problémák a fogvatartott szerettükkel való kapcsolattartásban. A kapcsolattartás minőségét és gyakoriságát tartották kulcsfontosságúnak. Kisebb csoportokban, interjúkban foglalkoztunk a kérdéssel, hozzátartozókkal, volt fogvatartottakkal beszélgettünk.

Közben az **érdek- és jogérvényesítés „klasszikus forgatókönyvét”** követve rendszeresen jeleztük a problémákat a hivatalos csatornákon: a büntetés-végrehajtásnak, a felügyeletet biztosító ügyészségnek, a jogalkotónak, az ombudsmannak és egyeztetéseket kezdeményeztünk, szakmai fórumokon fejtettük ki a probléma mértékét és jelentőségét.

Amikor itthon nem kaptunk érdemben választ, többször **jeleztük nemzetközi szervezeteknek** milyen nehézségeket okoz és milyen nemzetközi sztenderdeket sért a látogatófogadás mindenkit érintő szigorítása, korlátozása. Folyamatosan **jogi tanácsot adtunk** a segítségért hozzánk fordulóknak. Utánanéztünk, **milyen hazai és nemzetközi jogérvényesítési lehetőségek vannak** a helyzet orvoslására. A strasbourgi Emberi Jogok Európai Bíróságához fordult a Helsinki Bizottság társelnöke egy konkrét ügyben, egy másik ügyfelet pedig dr. Kadlót Erzsébet ügyvéd képviselt. A Bíróság végül döntött a hozzátartozók ügyében, és kimondta, hogy sérti az alapvető emberi jogokat a fizikai érintés lehetőségének általános, minden fogvatartottat és minden családtagot érintő tiltása.

Adatkérések segítségével, háttérinterjúkkal folyamatosan nyomon követtük, mi a látogatófogadással kapcsolatos helyzet a hazai börtönökben. És **kommunikáltunk**. Közel hét éven át számos cikk, poszt született, kisfilmeket készítettünk, amelyeket több tízezren olvastak el, illetve néztek meg. A fogvatartottak családtagjai aktívan részt vettek a munkában, mi őket támogattuk. **Szerveződtek, petíciót írtak, aláírást gyűjtöttek**, és a FECSKÉ-vel együtt adták át a büntetés-végrehajtás vezetésének. Amikor 2023 októberében nyertünk a strasbourgi bíróságon, **aktívan kommunikáltunk az ügyről**, és arról, milyen sokak életét változtathatja meg gyökeresen a döntés. A bírósági döntést követően **mintabeadványokat készítettünk**, melyek segítségével a fogvatartottak családtagjai eljárást indíthattak.

Együttműködve a TASZ-szal **felhívtuk az uniós pénzek ésszerű felhasználását vizsgáló ún. monitoring bizottságok figyelmét** arra, hogy a reintegrációs célú uniós támogatások kapcsán legyen szempont az, hogy a büntetés-végrehajtás

rendszere és egyes intézményei jogszerűen működnek, a reintegrációs célokat szem előtt tartják, így lehetőséget biztosítanak a fizikai érintésre a látogatófogadáskor.

A változás megszületése: új jogszabályok a fogvatartottak kapcsolattartására

És végül **a sok munka eredményeképpen 2024 végén módosult a jogszabály:** a fogvatartott és a hozzá beszélőre érkező hozzátartozója a jövőben kézfogással, puszival, öleléssel köszönhetnek egymásnak és búcsúzhatnak egymástól. A látogatások során az elvászató plexifal egy része megmaradhat, viszont az a fogvatartott és a látogatója közötti beszélgetést nem korlátozhatja. A kisgyerekes és a jó magaviseletű fogvatartottak fél évente egyszer részt vehetnek kötetlen beszélőn, ahol nincsen plexi, asztal körül ülhetnek a családjukkal, az érintkezés végig engedett, a párok egymás kezét foghatják, a gyerekek szülőjük ölébe ülhetnek.

Az új szabályok 2025. március 1-jétől lépnek hatályba. Az elfogadott törvény **előremutató keretszabályozás**, amelyet később más jogszabályok, rendeletek és hivatalos utasítások fognak kibővíteni eddig még nem ismert tartalommal. Bár még számos kérdés nyitott maradt, a módosítás iránya biztató. Mi továbbra is szorosan nyomon követjük a fejleményeket.

A szomorú az, hogy egy pillanat alatt elromlott valami. 2017 után évi 40.000 fogvatartottnak és kb. 100.000 és hozzátartozónak lett sokkal nehezebb, miközben senkinek nem lett jobb, a biztonsági megfontolások ténylegesen megcáfolódtak, mégis **sok ember éveken át tartó rengeteg munkája kellett** ahhoz, hogy a jogszerű állapot helyreállítását jelentő változást érijünk el. Az évek alatt családok, gyerekek, szülők, házastársak szakadtak el egymástól.

A jó hír az, hogy **összefogással, koncentrált munkával egy előítéletekkel, kirekesztéssel terhelt témában is tudtunk változást elérni a szakértelmünk, elkötelezettségünk és az összefogásunk erejével.**

Milyen tanulságokat vonhatunk le?

1. A jogsértések és túlzó korlátozások elleni

küzdelem hosszú és kitartó munka

A plexifalak bevezetése egy pillanat alatt megváltoztatta több ezer ember életét, a helyreállítása azonban hét évig tartott. Ez jól mutatja, hogy egy igazságtalan intézkedés visszafordítása gyakran sokkal nehezebb és tovább is tart, mint maga az intézkedés bevezetése.

2. Egy civil szervezetnek minden elérhető

eszközt be kell vetnie a siker érdekében

A Magyar Helsinki Bizottság nem egyetlen módszerre támaszkodott, hanem minden rendelkezésére álló eszközt használt.

3. Az emberi történetek hatékonyabbak, mint az elvont jogi érvelés

A kampány sikerében kulcsszerepet játszott, hogy a Magyar Helsinki Bizottság az érintettek – azaz a családtagok – személyes tapasztalataira helyezte a hangsúlyt. Egy elvont jogi érvelés helyett azt mutatta be, milyen fájdalmat okoz, ha egy gyermek évekig nem érintheti meg a börtönben lévő szülőjét. Az emberek és a döntéshozók sokkal érzékenyebben reagálnak az ilyen konkrét történetekre.

4. Az érdekérvényesítés klasszikus módszerei

egyre kevésbé működnek, új stratégiák kellenek

Korábban a civil szervezetek konferenciákon és szakmai egyeztetéseken keresztül is tudtak változást elérni. Ez az út mára sok esetben elzáródott, így kreatívabb és hosszabb távú stratégiákra van szükség. a börtönben lévő szülőjét. Az emberek és a döntéshozók sokkal érzékenyebben reagálnak az ilyen konkrét történetekre.

5. Az összefogás és a közösségi fellépés ereje megkérdőjelezhetetlen

Az érintett családok aktív szerepe megerősítette a kampányt, hitelesebbé és láthatóbbá tette az ügyet.

6. A civil szféra képes változást elérni, még egy erősen korlátozott környezetben is

A civil szervezeteknek Magyarországon egyre nehezebb sikert elérni, mégis, ez a történet bizonyítja, hogy megfelelő stratégiával, elkötelezettséggel és összefogással igenis lehet rendszerszintű változást elérni – még egy olyan érzékeny témában is, mint a fogvatartottak jogai.

A **Magyar Helsinki Bizottság Látogatás a börtönökben – plexi nélkül** programjával 2024-ben a döntős szervezetek közé jutott a **Civil Díj Legsikeresebb érdekérvényesítési projekt** kategóriájában.

Az esettanulmány a Stronger Roots program keretein belül készült. A program célja, hogy a civil szervezetek növeljék és erősítsék társadalmi bázisukat, támogatói közösségüket.

A **Stronger Roots program** az Európai Unió Polgárok, Esélyegyenlőség, Jogok és Értékek (CERV) programjának finanszírozásával valósult meg.

Az itt szereplő vélemények és állítások a szerző(k) álláspontját tükrözik, és nem feltétlenül egyeznek meg az Európai Unió vagy az Európai Oktatási és Kulturális Végrehajtó Ügynökség (EACEA) hivatalos álláspontjával. Sem az Európai Unió, sem az EACEA nem vonható felelősségre miattuk.